

Directeurenoverleg Alcohol
d.d. 22 september 2009
Tijdstip: 13.00 – 14.30 uur
Locatie: Ministerie van VWS, Erato-zaal (B 04VZ-05)

AGENDA

1. Opening, vaststelling agenda
2. Mededelingen
3. Verslag DOA 27 oktober 2008 (bijgevoegd)
4. Wetsvoorstel wijziging Drank- en Horecawet (bijgevoegd)
5. Ontwikkelingen rondom het gezamenlijk logo
6. Afstemming tussen partijen met betrekking tot voorlichtingsactiviteiten
7. Rondvraag / sluiting

verslag**Directeuren Overleg Alcohol**

Bijeenkomst: 22 september 2009

Aanwezig: Annemiek van Bolhuis (voorzitter), Sandra Korthuis, Jan Walburg, Hans Kant, Peter de Wolf, Theo Roos, Philip de Ridder, Erik Lenselink en Ingrid Sneekes (i.v.m. wijziging Drank- en Horecawet en tevens verslag).

Afwezig met afbericht: Marlon Braks en Mark de Witte

Verslag

1. Opening en vaststelling agenda.

Er vindt een korte voorstelronde plaats. Er zijn geen aanvullingen op de agenda.

2. Mededelingen.

- Vanuit het Ministerie van EZ zal vanaf de volgende bijeenkomst Wolter Leiseboer, MT-lid van de Directie Ondernemen, deelnemen aan dit overleg. Zijn contactgegevens zullen worden rondgestuurd.
- Ook NOC*NSF heeft een nieuwe vertegenwoordiger bij dit overleg. Zijn naam is Erik Lenselink, Manager Sportontwikkeling.
- VWS meldt dat er onder de ROA-leden een schriftelijke consultatie is gehouden over de WHO Global Alcohol Strategy. Als partijen hier nog op willen reageren, kan dit tot uiterlijk eind deze week.
- VWS meldt dat de verslagen van het DOA openbaar gemaakt zijn in het kader van een verzoek Wet Openbaarheid Bestuur.
- Het Trimbos-instituut meldt dat deze week de videoclipwedstrijd 'Domboh' van start gaat. De campagne richt zich op alcohol en jongeren en in het bijzonder het weerstaan van groepsdruk.
- Het CBL is samen met het Trimbos-instituut bezig met het ontwikkelen van maatschappelijke stages rond het thema alcohol.
- De VNG meldt dat veel gemeenten bezig zijn met het ontwikkelen van een lokaal alcoholbeleid, waaronder voorlichting en hokken en keten. Er ontstaat een discussie over de sociale functie die hokken en keten kunnen hebben. Hierbij wordt door KHN aangegeven dat als hokken en keten de wet overtreden er dan toch op zijn minst sprake moet zijn uitsterf beleid. VWS meldt dat er in opdracht van het Ministerie van BZK een handleiding voor gemeenten over hokken en keten ontwikkeld wordt. Er is veel belangstelling naar de inhoud van deze handleiding. VWS zal bij BZK polsen of het concept van deze handleiding aan de DOA leden ter consultatie kan worden voorgelegd.
- De VNG meldt verder dat zij van de zomer nog gepleit hebben voor het strafbaar stellen van het 'gebruikt hebben' van alcohol voor jongeren onder de 16 jaar. KHN vult aan dat zij een voorstander zijn van het strafbaar stellen van de koophandeling voor jongeren onder de geldende leeftijdsgrens.
- Het CBL geeft de stand van zaken rond de 'nog geen 20' campagne weer. De werkwijze begint in te slijten in de dagelijkse praktijk van de supermarkten. Er is door het CBL flink ingezet op media-aandacht. Interne cijfers laten een positief beeld zien over de werkzaamheid van de campagne.
- NOC*NSF heeft bij haar leden een toolkit uitgezet over de handhaving van leeftijdsgrenzen. Zij zullen zich wat betreft de handhaving van leeftijdsgrenzen in 2010 laten controleren door de VWA. Daarnaast wordt de IVA vernieuwd, waarbij veel aandacht is voor leeftijdsgrenzencontrole. Deze zal ook digitaal aangeboden worden. Het CBL pleit voor een uniforme toepassing van de 20-jaar grens voor alle alcoholverstrekkers. NOC*NSF geeft aan dat zij wel aan haar leden adviseert om tot en met een uiterlijke grens van 20 jaar de leeftijd te controleren.

3. Verslag DOA 27 oktober 2008

Bacardi heeft schriftelijk een aanvulling op het verslag doorgegeven bij punt 6, derde gedachtestreepje. De toevoeging luidt: "reden voor deze opstelling van Bacardi is het feit dat Bacardi nadrukkelijk alcoholconsumptie onder de wettelijke leeftijd afwijst en derhalve haar product Bacardi Breezer niet geassocieerd wil zien met kinderen onder 16 jaar."

Deze zin wordt toegevoegd aan het verslag en het verslag wordt vervolgens vastgesteld.

4.

Het voorstel tot wijziging van de Drank- en Horecawet is op 18 juli 2009 aan de Tweede Kamer verzonden. De leden van de vaste Kamercommissie hebben tot 1 oktober de tijd om schriftelijke vragen in te brengen. Na de schriftelijke ronde zal de plenaire behandeling volgen.

- KHN meldt dat zij een uitgebreid schriftelijk commentaar op het wetsvoorstel aan de Vaste Kamercommissie van VWS heeft gestuurd. KHN geeft aan dat zij dat uitgebreide commentaar handhaaft, maar dat het gezien de status van het wetsvoorstel (bij Tweede Kamer) wellicht niet nuttig is dat nu uitgebreid te gaan herhalen. Alle DOA-leden kunnen vanzelfsprekend indien gewenst een exemplaar van het commentaar krijgen.
- KHN geeft aan niet gelukkig te zijn met de paracommerciële bepalingen zoals die opgenomen zijn in het wetsvoorstel. NOC*NSF geeft aan tevreden te zijn met het huidige voorstel.
- Wat betreft het experimenteelartikel vraagt het Trimbos-instituut zich af hoe dit geëvalueerd gaat worden. VWS geeft aan dat er een grondige evaluatie plaats zal vinden waarbij verschillende aspecten als alcoholgebruik, overlast en criminaliteitsreductie onder jongeren betrokken zullen worden. De VNG geeft aan dat dit experiment wel regionaal vormgegeven zal moeten worden, om alcoholtoerisme te voorkomen. KHN is benieuwd naar de omvang van het aantal gemeenten dat deel gaat nemen. VWS geeft aan dat dit nog niet nader bepaald is.
- Verschillende partijen geven aan dat de nieuwe verordenende bevoegdheden van gemeenten zullen leiden tot het verschil in lokale aanpakken, wat onduidelijkheid voor landelijke ondernemers oplevert.
- De VNG wil graag duidelijkheid over de verlenging van de pilot decentralisatie toezicht DHW. VWS geeft aan dat hier in de begroting voor 2010 rekening mee is gehouden, maar dat dit pas definitief is als de begroting door het parlement wordt goedgekeurd.
- De VNG noemt verder dat gemeenten niet enthousiast zijn over het instrument bestuurlijke boete, omdat dit in de praktijk niet werkbaar is.
- In het kader van handhaving roept het CBL VWS op om de VWA te vragen om de gegevens over de handhaving van leeftijdsgrenzen bij supermarkten op korte termijn openbaar te maken.

5. Ontwikkelingen rondom het gezamenlijke logo

VWS laat het nieuwe conceptlogo zien dat onlangs is ontwikkeld. Dit logo wordt vandaag gepretest bij een groep ouders en jongeren. Eind van de week zijn de resultaten van de pretest bekend. Indien de pretest positief is zal het logo op 1 oktober aan de werkgroep alcohol en jongeren gepresenteerd worden. Op 16 oktober volgt dan bespreking in het ROA.

Het uitgangspunt van het logo is dat het op voorlichtingsactiviteiten van zowel de overheid als de industrie gebruikt zal gaan worden.

Een openstaand discussiepunt is nog of het gezamenlijke logo ook in combinatie met merknamen gebruikt mag gaan worden. VWS staat hier kritisch tegenover omdat het logo dan mogelijk met reclame-uitingen geassocieerd zal worden.

Heineken geeft aan dat zij vinden dat merken wel de mogelijkheid zouden moeten hebben om dit logo te gebruiken, er is door de Ministers immers afgesproken dat zij gezamenlijke activiteiten zullen ontwikkelen met de industrie.

De deelnemers van het overleg zijn van mening dat de kracht van zo'n logo juist wordt verstrekt als het beeldmerk breed uitgedragen wordt door alle betrokken partijen.

VWS zal zich hier nader op beraden en de keuze voorleggen aan de betrokken Ministers.

6. Afstemming tussen partijen met betrekking tot voorlichtingsactiviteiten.
Door VWS wordt het verzoek neergelegd dat verschillende partijen elkaar Informeren als zij voorlichtingsactiviteiten in de media ondernemen.

7. Rondvraag

Er wordt geen gebruik gemaakt van de rondvraag en de vergadering wordt gesloten.

Smits, mw. T.W.

Van: Jager, mw. mr. J.H. de
Verzonden: zondag 27 september 2009 16:11
Aan: Smits, mw. T.W.; Dihal, mw. R.
Onderwerp: FW: n.a.v. DOA bijeenkomst 22 september

Voor het DOA dossier.

groet Jacqueline

Van: Sneekes, mw. drs. I.
Verzonden: donderdag 24 september 2009 13:10
Aan: Dihal, mw. R.; 'Passchier-Jager mw J.A.W. de'; 'l.vandergrinten@horeca.org'; 'philip.deridder@heineken.nl'; 'theo.roos@cbl.nl'; 'sandra.korthuis@vng.nl'; 'jwalburg@trimbos.nl'; 'mdwitte@bacardi.com'; 'dewolf@stiva.nl'; 'heidy.melitz@noc-nsf.nl'; 'kawita.roman@cbl.nl'; 'l.risseeuw@horeca.org'; 'ndeleu@bacardi.com'; 'sallema@trimbos.nl'; 'l.rietveld@horeca.org'; 'Sylvia.Meydam@VNG.nl'; 'erik.lenselink@noc-nsf.nl'; 'w.leiseboer@minez.nl'
CC: Cortenbach, mw. A.Th.; Jager, mw. mr. J.H. de; Bolhuis, mw. drs. A.M.P. van
Onderwerp: n.a.v. DOA bijeenkomst 22 september

Beste DOA-leden,

In navolging van de DOA bijeenkomst van dinsdag informeer ik jullie over de volgende punten.

- We hebben het verzoek om de inhoud van de handleiding te consulteren bij de DOA-leden voorgelegd aan het Ministerie van BZK. Zij hebben aangegeven hier niet afwijzend tegenover te staan. De handleiding is momenteel echter nog in ontwikkeling. We zullen in een later stadium laten weten hoe en in welke vorm de handleiding voorgelegd zal kunnen worden.
- Gezien de intensieve betrokkenheid van het Ministerie van BZK bij het alcoholbeleid, stelt Annemiek van Bolhuis voor om Afke van Rijn, Directeur Veiligheid en Bestuur van het Ministerie van BZK, in het vervolg ook deel te laten nemen aan de DOA-overleggen. Graag jullie reactie op dit voorstel.
- Van onze afdeling voorlichting begrijp ik dat de pretest van het logo 'geen 16, geen druppel' positief verlopen is. Het testrapport zal op korte termijn beschikbaar komen.
- Tenslotte hieronder de contactgegevens van de nieuwe DOA leden van het Ministerie van EZ en NOC*NSF.

Erik Lenselink
NOC*NSF
Manager Sportontwikkeling
06 109 233 17
erik.lenselink@noc-nsf.nl

Wolter Leiseboer
MT-lid Directie Ondernemen

Directeurenoverleg Alcohol
d.d. 1 maart van 12.30 tot 14.00 (Poseidonzaal, B4.11)

AGENDA

1. Opening, vaststelling agenda
2. Mededelingen
3. Verslag DOA (bijlage)
4. Leeftijdsgrenzencontrolesystemen (zie bijlagen)
5. Stand van zaken handleiding 'hokken en keten'
6. Stand van zaken logo: Geen 16? Geen druppel
7. Olympische plan 2028 (een Vitaal NL)
8. Rondvraag / sluiting

verslag**Directeuren Overleg Alcohol**

Bijeenkomst: 1 maart 2010

Aanwezig: Annemiek van Bolhuis (voorzitter), Sandra Korthuis, Victor Everhardt, Hans Kant, Peter de Wolf, Theo Roos, Philip de Ridder, Nico Schiettekatte, Henriëtte Kievit en Jacqueline de Jager (verslag).

Afwezig: Afke van Rijn

Verslag**1. Opening en vaststelling agenda.**

Er vindt een korte voorstelronde plaats. Er zijn geen aanvullingen op de agenda.

2. Mededelingen.

- Mark de Witte zal niet langer deelnemen aan het DOA. Hij zal worden vervangen door Huub van Doorne, directeur van Bols.
- NOC*NSF heeft een nieuwe vertegenwoordiger bij dit overleg. Haar naam is Henriëtte Kievit, Programmamanager strategie en beleid.
- Nico Schiettekatte vervangt Wolter Lelseboer.
- Victor Everhardt vervangt Jan Walburg.
- Hans Kant vervangt Lodewijk v/d Grinten.
- Nog onbekend is wat de Kamer gaat besluiten, nu het kabinet demissionair is, m.b.t. de plenaire behandeling van de Drank- en horecawet. Volgende week geeft de Kamer hierover uitsluitel.

3. Verslag DOA 27 oktober 2008.

- Het CBL pleit nogmaals voor een uniforme toepassing van de 20-jaar grens voor alle alcoholverstrekkers. NOC*NSF geeft aan dat zij dit al naar haar leden uitdraagt. KHN geeft aan dat dit punt aan bod zal komen tijdens de ledenraadvergadering die vandaag plaatsvindt.
Mocht het zo zijn dat ook de horeca voor de toepassing van de 20-jaar grens gaat dan zou zij dezelfde steun van VWS ontvangen bij de invoering van de maatregel in de horeca, als die aan het CBL gegeven is.
De VNG onderschrijft de maatregel.
- De VNG meldt nog een keer dat zij het een gemiste kans vindt dat in het wetsvoorstel tot wijziging van de DHW niet gekozen is voor het strafbaar stellen van het 'gebruikt hebben' van alcohol voor jongeren onder de 16 jaar. Dit zou echt de oplossing zijn geweest voor dit probleem.
- De VNG is verder geen voorstander van experimenten met de leeftijdsgrens naar 18 jaar. Dit leidt alleen maar tot onduidelijkheid. Ga voor 16 of voor 18, aldus de VNG.

4. Leeftijdsgrenzencontrolesystemen.

Er vindt een discussie plaats over de verschillende onderzoeken naar de naleving van de leeftijdscontroles en de verschillende resultaten die deze opleveren. Het CBL geeft aan het vervelend te vinden dat alleen de resultaten van hun eigen onderzoek naar de TK zijn gestuurd en niet de gunstiger lijkende resultaten uit het VWA onderzoek. Afgesproken wordt dat van de meest recente rapporten over de naleving leeftijdsgrenzen een factsheet gemaakt zal worden. Hieruit zal ook blijken hoe de verschillen in resultaten te verklaren zijn. Actie VWS

De VNG geeft aan dat als systemen als het ageviewsysteem echt blijken te werken dit voor de gemeenten een hoop werk zal schelen op het terrein van de handhaving. Het CBL geeft aan dat, nog los van de ethische aspecten, dit een duur systeem is voor de supermarktondernemer. VWS geeft aan dat zij begrepen heeft dat het systeem met name gefinancierd zou worden door vermelding van reclame op het display.

Afgesproken wordt om de eigenaar van de HEM de volgende keer voor het DOA uit te nodigen om een presentatie te geven over het ageview-systeem. Een en ander aan de hand van een van tevoren gekregen notitie. Actie VWS

Het CBL is er voorstander van dat aanbeveling 7.2 uit het rapport 'inventarisatie werkwijze leeftijdsgrenzencontrole bij supermarkten' van Berenschot door de VWA wordt overgenomen. VWS zal hierover in gesprek gaan met de VWA en in het volgende DOA hierop terugkomen.

5. Handleiding 'hokken en keten'.

VWS geeft aan dat de Handleiding 'hokken en keten' op 19 februari naar de TK is gestuurd. KHN vraagt aan de VNG wat de gemeenten met deze handleiding zullen gaan doen? De VNG meldt dat steeds meer gemeenten bezig zijn met het ontwikkelen van een lokaal alcoholbeleid. Onderdeel hiervan is de aanpak van hokken en keten. KHN vraagt of er n.a.v. deze handleiding ook een evaluatie volgt. De VNG geeft aan dit een goed idee te vinden als het maar niet te snel gebeurt. Gemeenten moeten de tijd hebben op de gedragscode in te voeren. VWS zal over een eventuele evaluatie contact opnemen met BZK. In het volgende DOA zal hierop worden teruggekomen.

6. Ontwikkelingen rondom het gezamenlijke logo

De aftrap van het gezamenlijke logo heeft in december plaatsgevonden. Hoe nu verder? De STIVA geeft aan op korte termijn de slogan 'alcohol onder de 16, natuurlijk niet, vervangen zal gaan worden door het logo. Het Trimbos geeft aan dat op al hun voorlichtingsmateriaal voor jongeren het logo een plek heeft gekregen. Afgesproken wordt in het volgende DOA, aan de hand van een notitie, nog eens verder gesproken wordt over de inzet van het gezamenlijke logo. Actie STIVA en VWS.

7. Olympisch Plan 2028.

VWS geeft aan dat in het kader van het Olympisch Plan 2028 het kabinet de volgende ambities heeft geformuleerd:

- Talentvol NL
- Meedoen in NL
- Vitaal NL
- NL op de kaart
- NL in beeld

NOC/NSF scheidt het bredere kader van het Olympisch Plan.

V.w.b. de ambitie 'vitaal NL' ligt de vraag voor of de DOA-leden bij de uitwerking van deze ambitie betrokken willen worden. Deze ambitie houdt concreet in dat de Nederlandse bevolking in 2028 fit is en vitaal en dat een actieve en gezonde leefstijl onder alle lagen van de bevolking is ingeburgerd. De DOA-leden geven aan betrokken te willen worden bij dit plan van aanpak. Verder geeft men aan dat het voor de hand ligt om de discussie hierover in een breder verband, ook met bijvoorbeeld de voedingsmiddelenindustrie erbij, te laten plaatsvinden.

8. Rondvraag

Er wordt geen gebruik gemaakt van de rondvraag en de vergadering wordt gesloten.

Opnieuw aangepaste agenda DOA dinsdag 29 juni 2010 (15.00-16.30 uur).
Het overleg zal plaatsvinden bij VWS, CLIO-zaal, B-406.

1. Opening en vaststelling agenda.
2. Mededelingen
3. Verslag DOA 1 maart 2010
4. Ageview-systeem (presentatie Dirk Benschop en Jan Hovers, zie bijgaande notitie)
5. Naleving leeftijdsgrenzen (Marian Gacsbaranyi en Anja Martens, zie ook bijgaand overzicht)
6. Illegale horeca en weigerachtige gemeenten (streven naar standpunt DOA hierover)
7. Inzet op "Geen 16? Geen druppel"
8. Sluiting

verslag**Directeuren Overleg Alcohol**

Bijeenkomst: 29 juni 2010

Aanwezig: Annemiek van Bolhuis (voorzitter), Huub van Doorne, Lodewijk van der Grinten, Theo Roos, Henriëtte Kievit en Sandra van Ginneken (verslag).

Afwezig: Jacqueline de Jager, Sandra Korthuis, Wolter Leiseboer, Philip de Ridder, Afke van Rijn, Jan Walburg en Peter de Wolf

Verslag

1. Opening en vaststelling agenda.

De voorzitter betreurt het dat een aanzienlijk aantal deelnemers heeft afgezegd. Gezien het late tijdstip van sommige afzeggingen is besloten de vergadering toch doorgang te laten vinden. Wel wordt een aangepaste agenda voorgesteld. Deze wordt vastgesteld.

2. Mededelingen.

Annemiek van Bolhuis meldt per 1 augustus voor in principe 3 jaar bij de Wereldgezondheidsorganisatie (Génève) te gaan werken als adviseur "non-communicable diseases". Zij zal worden opgevolgd voor Marjolijn Sonnema.

3. Verslag DOA 1 maart 2010.

KHN geeft aan nu niet voor toepassing van de 20 jaars grens te staan. De zin "Mocht het zo zijn dat ..." dient derhalve geschrapt te worden. Binnen KHN wordt wel een serieus debat gevoerd over naleving van de leeftijdsgrenzen. Het verslag wordt verder ongewijzigd vastgesteld.

Naar aanleiding van het verslag meldt NOC*NSF sportverenigingen te stimuleren een 20 jaars grens te hanteren. In de Toolkit is het al meegenomen. CBL meldt een notitie te zullen gaan schrijven over uniforme toepassing van de 20 jaars grens.

4. Ageviewsysteem.

N.a.v. de discussie in het vorige DOA geven Jan Hovers en Dirk Benschop een presentatie over het Ageviewsysteem. Jan Hovers wijst erop dat leeftijdsgrenzencontrole maatschappelijk belangrijk is. Het Ageviewsysteem kan dat op een technisch simpele manier door "controle op afstand". Toepassing van het Ageviewsysteem leidt tot minder geweldsincidenten. Systeem is ook vrijwel waterdicht. De kosten zijn beperkt. De controleafhandeling duurt slechts enkele seconden. Op de terminal (die geleased kan worden) kunnen reclamespots getoond worden. Systeem voldoet ook aan de privacyregels.

Dirk Benschop geeft aan dat de belangrijkste eigenschap van het Ageviewsysteem functiescheiding is. De leeftijdscntrole hoeft niet meer gedaan te worden door de caissière.

VWS geeft aan dat de overheid toepassing van goede leeftijdscntrolesystemen wil stimuleren, maar niet één specifiek systeem zal gaan promoten.

KHN vindt het een interessant systeem.

NOC*NSF vraagt naar het aantal klanten dat weigert voor de terminal te gaan staan. Dat blijkt 2% te zijn.

CBL blijft zich zorgen maken over de veiligheid van de caissière als boze klanten de drank niet kunnen meekrijgen.

CBL en KHN geven tot slot aan het systeem toch wel duur te vinden.

5. Naleving leeftijdsgrenzen.

Anja Martens merkt op dat er de afgelopen 10 jaar (sinds de start van de DHT-teams) grote vooruitgang is geboekt bij de naleving van de leeftijdsgrenzen van de Drank- en Horecawet. Marian Gacsbaranyi licht toe dat de leeftijdsgrenzencontroles door de VWA met name worden uitgevoerd bij zgn. hotspots. In 2009 was in 40% van de bezochte horecaondernemingen waar jongeren zichtbaar alcohol probeerden te kopen, sprake van een overtreding die tot een

maatregel heeft geleid. Dit is het zgn. maatregelpercentage, wat dus iets anders is dan het nalevingspercentage. Het handhavingsbeleid is als volgt te omschrijven: zacht waar het kan, hard waar het moet. De VWA is momenteel bezig de systeemaanpak nader uit te werken.

KHN zou graag willen beschikken over de handhavingsgegevens van de VWA. Kunnen die doorgegeven worden? De VWA speelt die gegevens thans door aan de gemeenten. VWS merkt op dat destijds niet gekozen is voor openbaarmaking van handhavingsgegevens DHW, omdat dat een aanzuigende werking bij jongeren zou kunnen hebben. Maar misschien zijn er andere manieren.

KHN vraagt hoe vaak er sprake is van maatregelen a.g.v. wederverstrekking. Dat blijkt volgens de VWA slechts om 1% van de boetes te gaan.

KHN wil verder weten wat de gevolgen zullen zijn van decentralisatie van het toezicht. De VWA denkt dat decentralisatie kansen biedt en zal leiden tot meer controle-capaciteit, maar dat het natuurlijk niet te voorspellen valt hoe de gemeenten het gaan oppakken. In elk geval zal er bij decentraal toezicht geen landelijke systeemaanpak meer kunnen zijn.

Bols is te spreken over het bonus/malus-systeem en vraagt hoeveel procent van de bedrijven gerekend kunnen worden tot de zware recidivisten. De VWA geeft aan dat het om ca. 50 bedrijven gaat.

Het CBL gelooft ook in de systeemaanpak en meldt dat diverse supermarktketens speciale software op de kassa's installeren, waardoor de minimale geboortedatum van degenen die alcohol kunnen krijgen op het scherm komt.

Gezien het belang dat alle partijen hechten aan efficiënte handhaving wordt aan de beide medewerkers van de VWA gevraagd in de toekomst een keer een vervolgpresentatie te komen verzorgen. Zij gaven aan daartoe bereid te zijn.

7. Geen 16? Geen druppel.

Dit agendapunt wordt in verband met de afwezigheid van STIVA en het ontbreken van de toegezegde notitie verschoven naar de volgende keer.

8. Illegale horeca en weigerachtige gemeenten.

KHN deelt een notitie uit over de gemeente Putten. Niet ter beschuldiging, maar als case. VWS zal dit stuk bovenaan de agenda van het volgende DOA plaatsen. Gezien het geringe aantal aanwezigen en met name het ontbreken van BZK en de VNG is bespreking nu wellicht niet zo zinvol.

9. Sluiting

Voor het volgende overleg zal ook de vervallen presentatie van Trimbos over Positief Uitgaan worden geagendeerd evenals het Olympisch Plan.

De eerder afgesproken datum van 2 september komt te vervallen. De nieuwe directeur VGP zal een voorstel doen voor een nieuw tijdstip in oktober.

Notitie Kansen en aandachtspunten van het Ageview-systeem van de Hollandse Exploitatie Maatschappij

December 2009

Inleiding

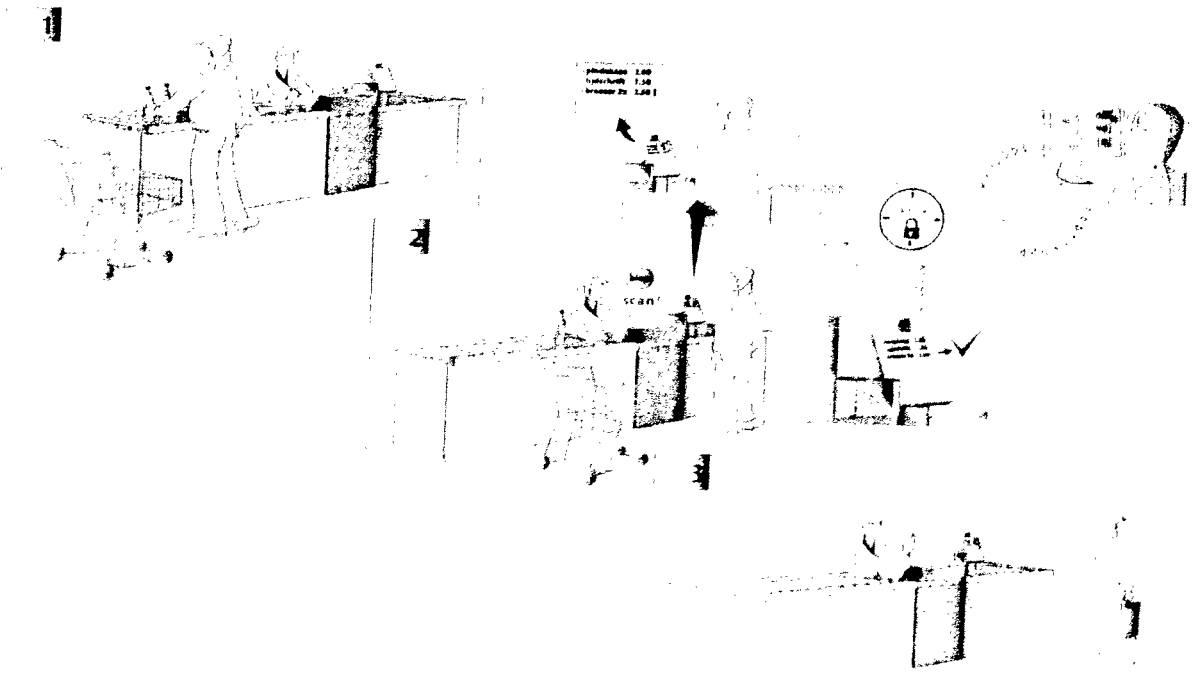
Naar aanleiding van motie 27 565 nr. 89 dd 27 mei 2009 van dhr. Voordewind (CU) heeft de minister van VWS de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) gevraagd de kansen en aandachtspunten van het Ageview-systeem van de Hollandse Exploitatie Maatschappij (HEM) in kaart te brengen. Onderstaand volgt eerst een beschrijving van het systeem, waarna de kansen en aandachtspunten op een rij worden gezet. Aanvullende informatie over het systeem is als bijlage toegevoegd. Op basis van werkbezoeken aan het controlecentrum in Breda, werkbezoeken aan een slijterij en twee supermarkten die werken met het systeem en beschikbaar gestelde informatie, waaronder het onderzoeksrapport 'Effectiviteit HEM-controlesystematiek' van de universiteit Twente, is deze notitie opgesteld.

Beschrijving Ageview systeem

Ageview is ontwikkeld door HEM. Het is een controlesysteem dat ingezet kan worden om de naleving van de leeftijdsgrenzen, die gelden voor bijvoorbeeld de verkoop van alcoholhoudende drank en tabaksproducten, te verbeteren.

Met 'Ageviewers' wordt de leeftijd op afstand gecontroleerd. Vanuit een met een camera voorziene terminal in de winkel, bij de kassa of op een tabaksautomaat, wordt een beeld van de klant via een beveiligd netwerk naar een extern controlecentrum (in Breda) gecommuniceerd. In dit controlecentrum wordt beoordeeld of de klant de vereiste leeftijd heeft. Is dit onmiskenbaar het geval, dan wordt een autorisatiesignaal afgegeven. Dit proces vergt ongeveer 3 seconden. Deze controlehandeling wordt bij elke transactie voor alcohol/tabak verricht.

Bij twijfel wordt de klant gevraagd een legitimatiebewijs te tonen. Het legitimatiebewijs wordt door de klant op de terminal gelegd. Als het daadwerkelijk de klant is die zich legitimeert (het beeld wordt vergeleken met de foto op het legitimatiebewijs) en wanneer blijkt dat hij/zij de vereiste leeftijd heeft, wordt een autorisatiesignaal afgegeven of wordt juist uitgesloten dat een transactie plaatsvindt. Bij weigering van een transactie via een automaat krijgt de klant een tegoedbon welke kan worden ingeleverd bij de servicebalie. Bij weigering van een transactie bij een kassa, wordt het product door de caissière ingenomen.



Figuur 1 Ageview systeem (afbeelding beschikbaar gesteld door HEM)

Kansen en aandachtspunten

- Bij de getoetste bedrijven is gebleken dat het systeem een aantoonbaar hogere naleving tot gevolg heeft, uitgaande van de resultaten van het effectiviteitsonderzoek van de Universiteit Twente. Hierdoor wordt de beschikbaarheid van leeftijdsgebonden producten voor de jeugd beperkt. Opgemerkt moet worden dat het onderzoek gericht is op de verkoop van tabaksproducten vanuit automaten. Aannemelijk is dat andere toepassingen van het systeem dezelfde, hogere naleving tot gevolg hebben.
- Doordat er geen binding is tussen de controlemedewerker van het externe controlecentrum in Breda en de koper, kan er geen sociale druk worden uitgeoefend op de beoordelaar. Veelal zijn caissières van dezelfde leeftijd als de aspirant kopers, hetgeen 'nee-verkopen' extra bemoeilijkt. Wel blijft er kans op een confrontatie tussen de caissière en de koper, namelijk ten aanzien van 'het voor de terminal gaan staan'. Als de koper dit niet wil, kan de aankoop niet doorgaan. De kassa of automaat blijft dan geblokkeerd. Mogelijk wordt de caissière wel eens met zo'n situatie geconfronteerd.
- Een ieder die een leeftijdsgebonden product aanschafft, moet plaatsnemen voor de terminal. Onbekend is of er voldoende bereidheid/draagvlak is onder het winkelend publiek om voor een terminal te gaan staan. Het gevoel van privacy schending speelt hierbij mogelijk een rol. Volgens de HEM worden de privacy regels in acht genomen. Uit eigen cijfers van de HEM (gemeten bij proefopstellingen) zou blijken dat slechts in 1,7% van de gevallen sprake is van weerstand.
- Het Ageview systeem registreert in principe alleen de directe verstrekking. Indirecte verstrekking (ook wel wederverstrekking) valt buiten de scope en blijft de verantwoordelijkheid van het personeel in de winkel. Alleen als er een groep jongeren voor de terminal komt te staan kan de controlemedewerker van het externe controlecentrum de verkoop weigeren, maar als slechts de koper voor de terminal staat is de mogelijke wederverstrekking niet zichtbaar voor de controlemedewerker. Bijvoorbeeld: een jongere van 17 jaar koopt alcohol en geeft dat na de aankoop in het zicht van de caissière door aan een te jong persoon. In dat geval is er sprake van een overtreding. Als dit dus buiten het zicht van de terminal plaatsvindt, is dit niet te ondervangen met het Ageview systeem. In dat geval zal de caissière alsnog zelf moeten ingrijpen.
- Het Ageview systeem zou kunnen functioneren als cruciaal onderdeel binnen een totaal systeem. Wel zal de ondernemer ook nog andere maatregelen moeten nemen, zoals: informeren van het publiek, instrueren van het personeel, controleren op indirecte verstrekking en zorgen voor de aanwezigheid van een gekwalificeerde leidinggevende (zeker op risicovolle momenten). Bij eventuele technische storingen aan het systeem, zullen caissières in staat moeten zijn de controle tijdelijk zelf uit te voeren.
- De controle op echtheid van het document is niet mogelijk volgens deze methode. Dit percentage is laag ten opzichte van de totale problematiek, maar het verdient wel de aandacht.
- De capaciteit en de kwaliteit van het controlecentrum zal ten alle tijde voldoende moeten zijn om een 100% check uit te kunnen voeren bij de aangesloten winkels. Mogelijk leidt dit tot druk tijdens piekmomenten, zoals het laatste uur voor sluitingstijd van de supermarkten.
- De wijze waarop het systeem geïmplementeerd wordt is vraag gestuurd. De mogelijkheid bestaat dat de eigenaar van het bedrijf (supermarkt/slijterij) besluit geen 100% check maar een steekproefsgewijze controle van de koopogingen uit te laten voeren door de HEM. Dergelijke keuzes zijn direct van invloed op de slagingskans van jongeren om alcohol te kopen en dus ook de naleving van de regels.

Conclusie

De HEM toont aan dat het Ageview systeem, gezien de huidige opstellingen, technisch mogelijk is en onderzoek wijst uit dat de huidige toepassing van de systematiek een hoge mate van naleving tot gevolg heeft. Duidelijk moet worden of verstrekkers mogelijkheden zien om een dergelijk systeem in gebruik te nemen als onderdeel van een totaal systeem. Maximaal effect zal alleen behaald worden indien er sprake is van een 100%-check. Tot slot zal de capaciteit en kwaliteit van de medewerkers in de controlekamer moeten worden geborgd.

Analyse controleproblematiek

Iedere meting naar de naleving van leeftijdsgrenzen door kassapersoneel – niet één uitgezonderd – bevestigt dat deze wijze van controle zich niet eigent om de verkoop van alcohol en tabak aan kinderen effectief tegen te gaan. Onze analyse: de effectiviteit van traditionele controle is afhankelijk van het correct en consequent handelen van heel veel individuele controleurs, die bovendien zelfstandig bevoegd zijn om van de controle af te zien. Deze combinatie van zelfstandige bevoegdheid en het grote aantal personen dat verantwoordelijkheid draagt, vormt de kern van de problematiek. De kans dat iemand steken laat vallen en aan niet-leeftijdsgerechtigden verkoopt is erg groot. Daarbij kenmerkt de huidige systematiek zich door een afgeleid probleem: wanneer, ergens, een 'lek' aanwezig is, doet dit lek de effectiviteit van naleving binnen andere alcoholverkooppunten in de omgeving volkomen teniet.

Oplossing

Er is een simpele oplossing voor deze problematiek. Zo wordt bij pinbetalingen vanuit winkels al jaren zeer effectief en naar volle tevredenheid op afstand het rekeningsaldo gecontroleerd. Geen caissière die binnen de winkel de kredietwaardigheid van klanten vaststelt. Maar goed ook. De (financiële) schade zou niet te overzien zijn.

HEM's controlesysteem 'Ageviewers' is op eenzelfde principe gebaseerd: Leeftijdscontrolé vindt plaats op afstand. Het systeem draait om functiescheiding. En dankzij vergaande automatisering wordt de controle slechts door een zeer beperkt aantal mensen uitgevoerd. Resultaat: gemiddeld 98% naleving. Bij de laatste meting in maart zelfs 100%. (Universiteit Twente)

Werkwijze

Met behulp van een speciale kassaterminal, via het beveiligde Internet, en alleen na goedkeuring van de klant, wordt gedurende een transactie met leeftijdsgebonden producten kortstondig een beeldverbinding tot stand gebracht met het externe controlecentrum van de HEM. Vanuit hier, dus op afstand, beoordelen speciaal geïnstrueerde controlemedewerkers het op hun scherm verschenen beeld, waarbij vastgesteld wordt of een transactie zonder meer doorgang kan vinden. Bij twijfel kan vanuit het controlecentrum worden verzocht om het ID op de terminal te plaatsen. Zodoende kan de leeftijd in alle gevallen met zekerheid worden vastgesteld.



Het proces vergt gemiddeld 3 seconde. Zonder autorisatie vanuit het controlecentrum is afrekenen van alcohol of tabak onmogelijk. Ter bevordering van de objectiviteit van controle wordt de totale binnenkomende opgave *at random* onder beschikbare controleurs verdeeld. De kans dat een controleur twee maal dezelfde klant treft, is hiermee tot het absolute minimum gereduceerd. Tot slot kan systematisch uitgesloten worden dat controleurs autorisatieverzoeken te verwerken krijgen vanuit winkels binnen een bepaald postcodegebied. Hiermee kan de kans aanmerkelijk worden teruggebracht dat een controleur met een bekende geconfronteerd wordt.

Naleving in de praktijk

In onderstaande tabel is het verband tussen de gemeten naleving en het beschikbare aantal verkooppunten tot uitdrukking gebracht in de praktische slagingskans van een niet-leeftijdsgerechtigde. Bijvoorbeeld bij een gemeten naleving van 35%, en 4 winkels in de onmiddellijke omgeving, is de praktische slagingskans de dikgedrukte 98,5%.

Naleving	1 winkel	2 winkels	3 winkels	4 winkels	52 winkels
<i>Gemiddeld (35%)</i>	65,0%	87,8%	95,7%	98,5%	100,0%
<i>Doel (55%)</i>	45,0%	69,8%	83,4%	90,8%	100,0%
<i>Ageviewers (98%)</i>	2,0%	4,0%	5,9%	7,8%	65,0%

Zelfs bij een toename van de naleving tot bijv. 55% (rij 2), neemt de slagingskans nauwelijks af. In plaats van nagenoeg iedereen (98,5%), zullen 'slechts' 9 van de 10 niet-leeftijdsgerechtigden (90,8%) alcohol kunnen betrekken. Ter verduidelijking van de effectiviteit van Ageviewers: een niet-leeftijdsgerechtigde moet exact 52 keer zoveel verkooppunten bezoeken om zich eenzelfde slagingskans te verwerven als die bij het huidige systeem van controle door caissières.

De conclusie moge duidelijk zijn: de effectiviteit van het huidige systeem is bijzonder laag, terwijl het systeem wel beslag legt op de kostbare tijd van kassapersoneel. Bovendien kan het tot onveilige werkomstandigheden leiden.

(Gemeentelijk) Toezicht

Implementatie van de HEM-systematiek kan de efficiency aanzienlijk bevorderen. Omdat met het gebruik van Ageviewers praktisch wordt uitgesloten dat aan niet-leeftijdsgerechtigden alcohol of tabak wordt verkocht, kunnen de inspanningen van de toezichthouder zich richten op die verkooppunten waar het aannemelijk is dat de regels worden overtreden. In iets andere bewoordingen: met minder toezicht kan meer bereikt worden, omdat je precies weet waar je moet zijn.

Op verzoek van verschillende horecaexploitanten is een variant van Ageviewers ontwikkeld waarmee ook bij toegang tot een etablissement de leeftijd van bezoekers kan worden vastgesteld. Op grond hiervan kan bijvoorbeeld de toegang worden geweigerd aan iemand onder een bepaalde leeftijd, of op ieder wenselijk moment inzicht worden verschaft in het bezoekersaantal (Brandweer) of de aanwezigheid van 16- of 18-minners. Zodoende kan voorkomen worden dat er toezicht plaatsvindt in een bepaalde locatie, terwijl dat op dat moment helemaal niet nodig is.

Kosten

Notitie DOA; 23 juni 2010


Aan het gebruik van Ageviewers zijn kosten verbonden. In de praktijk slechts eurocenten per leeftijdsgebonden transactie; in totaal ongeveer 1,5 promille van de omzet die in een supermarkt wordt gegenereerd. Deze kosten komen met name voort uit het feit dat er *daadwerkelijk* leeftijdscontrole plaatsvindt bij alle relevante transacties.

De kosten laten zich verantwoorden door de efficiency waarmee controle wordt afgehandeld: iedere Euro sorteert zowel voor de winkelexploitant als voor de samenleving maximaal effect. Zo wordt de veiligheid van de vaak jeugdige caissières bevorderd, neemt de systematiek het risico op boetes of winkelsluiting weg, en maakt het systeem de huidige kosten die verband houden met het organiseren van traditionele controle overbodig. Daarbij valt te denken aan opleidingen, loonkosten, campagnes, hulpmiddelen, etc. Om nog maar te zwijgen van de maatschappelijke winst die wordt gerealiseerd doordat jonge mensen veel minder gemakkelijk aan voor hen schadelijke producten kunnen komen.

Om eventuele weerstand rond de kosten bij ondernemers weg te nemen is met KPN een opzet ontwikkeld waarin de kosten van leeftijdscontrole kunnen worden gecompenseerd uit de opbrengsten van reclame in de winkel. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van een deel van de hardware en de verbindingen die i.v.m. leeftijdscontrole zijn geïnstalleerd. De beide functies zijn strikt gescheiden, en werken volledig onafhankelijk van elkaar. Om verdere weerstand weg te nemen zijn geen investeringen in de controleapparatuur door de winkelexploitant vereist.

Juridische aspecten

Op het systeem van de HEM, aangaande de 'Leeftijdscontrole op Afstand', zijn regels van toepassing. In Nederland zijn dit onder meer de Drank- en Horecawet (DHW); de Wet bescherming Persoonsgegevens (WBP) en de Tabakswet. In Europees verband is met name het European Data Protection Directive (EDP) (95/46/EG) van toepassing.



Ageviewers is het enige systeem waarbij volledig aan alle voorschriften wordt voldaan. Er worden alleen relevante gegevens verwerkt. Er vindt nooit opslag van persoonsgegevens plaats. De controlemedewerkers hebben geen zicht op welk leeftijdsgebonden product waar verkocht wordt. Alleen relevante informatie wordt op het scherm van de terminal weergegeven. De controleur is volstrekt anoniem (hetgeen inbreuk op zijn of haar privacy uitsluit), en de beelden vervallen direct na autorisatie of afkeuring.

Van iedereen, dus ook van volwassenen, wordt de leeftijd ten tijde van de verkoop vastgesteld. Exact zoals dit wettelijk is voorgeschreven. Daarbij kan de vaststelling van de precieze leeftijd van volwassenen kopers, ook weer conform de Wet, achterwege blijven, als op grond van uiterlijke kenmerken onmiskenbaar vaststaat dat iemand de vereiste leeftijd bereikt heeft.

Conform Art. 27 WBP heeft melding van de gegevensverwerking bij het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) plaatsgevonden. Aan Ageviewers is daarom onmiskenbaar ook een ander praktisch voordeel op het gebied van privacy verbonden: het systeem is aan de WBP en het controleregime van het CBP onderworpen.

De controle binnen Ageviewers is vanuit het oogpunt van privacy en bescherming van die persoonsgegevens aanzienlijk beter georganiseerd, gecontroleerd én gerechtvaardigd (effectiviteit - subsidiariteit - proportionaliteit) dan binnen traditionele controle of andere systemen waarin persoonsgegevens worden verwerkt.

GEMEENTE PUTTEN

- 1. **Het oorspronkelijke verzoek om handhavend op te treden dateert van 20 september 2004**
- 2. **Besluit 7 april 2005. Weigering van de gemeente Putten om illegale hokken en keten te sluiten.**

Dat er strijd is met wet- en regelgeving wordt in feite door de gemeente erkend (met name bouwswel zonder vergunning), maar men wil niet optreden want onverkort handhaven gaat tot maatschappelijke onrust veroorzaken. Verder zijn er verweren van de gemeente dat de afdeling van KHN geen 'belanghebbende' is en wordt betoogd dat het bij de hokken en keten niet gaat om horeca.

- 3. **Rechtbank Zutphen; 21 november 2006; LJN: AZ2693**
 Veegt de vloer aan met verhaal gemeente. Er was niet onderzocht of er strijd was met de Drank en Horecawet dus daar was het besluit al onvoldoende voorbereid. Duidelijk is dat er sprake is van een illegale situatie, in ieder geval bouwwerk zonder vergunning. Er is geen uitzicht op legalisatie en ook geen andere bijzondere omstandigheden die rechtvaardigen dat niet handhavend wordt opgetreden. Kortom, het besluit om niet te handhaven van de gemeente wordt vernietigd en de gemeente wordt veroordeeld om met inachtneming van de uitspraak van de rechtbank een nieuw besluit te nemen.

- 4. **Gemeente gaat daarop naar de Raad van State Utspraak 25 juli 2007; LJN: BB0379**
 Bij de Raad van State gaat het niet eens over de inhoud, maar gaat de discussie alleen maar over de vraag of de afdeling West Veluwe van KHN wel belanghebbende is. Die fundamentele discussie was echter al beslecht door de Raad van State in een uitspraak van de Raad van State van 7 maart 2007. De Raad van State komt tot de conclusie dat onvoldoende is gemotiveerd dat er geen invloed uitgaat van de keten op de omzet van horeca-ondernemers en dat de afdeling dus belanghebbende is. De uitspraak van Rechtbank Zutphen wordt dus bevestigd.

- 5. **Hoeveel keten heeft de gemeente Putten na 25 juli 2007 gesloten?**
 0
 De Afdeling West-Veluwe van KHN heeft bezwaar aangetekend (17 maart 2008) tegen de fictieve weigering om een nieuw besluit te nemen. Na de nodige correspondentie, gesprekken en juridische stappen komt er uiteindelijk bij brief van 22 juni 2009 alsnog een besluit op bezwaar waarin de gemeente op weer nieuwe gronden meent tot de conclusie te kunnen komen dat de afdeling West-Veluwe toch niet-ontvankelijk zou zijn. Vanzelfsprekend is beroep aangetekend tegen deze beslissing bij de rechtbank Zutphen. De behandeling daarvan moet nog plaats vinden.

Een schrijnend voorbeeld van een gemeente die zich in alle bochten wringt om maar niet te hoeven handhaven. Er wordt op allerlei formele gronden 'zand in de machine gestrooid'. Maar waar het om moet gaan, een verantwoorde verstrekking van alcohol 'anders dan om niet' en gebeurt dat in een veld van eerlijke mededinging, laat staan de vraag 'hoe gaat het eigenlijk met onze jeugd' is nog geen enkele keer aan de orde geweest.

Inmiddels zijn we bijna 6 jaar verder zijn sinds het eerste verzoek om handhavend op te treden.

Een paar andere voorbeelden:

Rechtbank Leeuwarden van 20 januari 2010

LJN: BLO253, Rechtbank Leeuwarden , AWB 09/376

GEMEENTE LITTENSERADIEL

De illegaliteit van de hokken en keten wordt niet eens bestreden, maar de gemeente beroept er zich op dat de leefbaarheid in het gedrang komt dan wel dat sluiten gaat leiden tot overlast wanneer de jongeren hun keten niet meer hebben. Heeft de rechtbank korte metten mee gemaakt. Desalniettemin heeft de gemeente op 24 maart 2010 in een nieuw besluit alsnog gesteld niet tot handhaving te zullen overgaan, er zijn volgens de gemeente zwaarwegende omstandigheden die dat besluit rechtvaardigen. Tegen dit besluit is wederom beroep aangetekend bij de rechtbank.

Rechtbank Arnhem, 23 februari 2010

LJN: BL6634, Rechtbank Arnhem , 09/2722

GEMEENTE BARNEVELD

Deze gemeente heeft een gedoogbeleid op hokken en keten ontwikkeld en in dat kader aan 18 keten een gedoogbeschikking afgegeven. Volgens de gemeente is de afdeling niet-ontvankelijk in haar bezwaren. De hokken en keten mogen namelijk geen winst maken, er is dus geen schade en dus kan de afdeling ook niet als belanghebbende worden aangemerkt. Heeft rechtbank korte metten mee gemaakt.

Probleem; gemeente geeft jaarlijkse gedoogvergunningen. Ieder jaar moet afdeling dus weer bezwaar indienen etc. Tegen de tijd dat er een beslissing is, is er weer een jaar voorbij...

Rechtbank Zwolle; 13 april 2010

LJN: BM0950, Rechtbank Zwolle , Awb 09/1836

GEMEENTE ZWARTEWATERLAND

Ook een gemeente met gedoogbeleid. Volgens dat beleid zijn hokken en keten met een vaste groep, met een roulatiesysteem van inkopen doen toegestaan. Is volgens de gemeente geen 'alcohol verstrekken anders dan om niet'. Er is dus volgens gemeente geen DHW-vergunningplicht. Heeft rechtbank korte metten mee gemaakt. Er loopt nu hoger beroep (en een voorlopige voorziening van gemeente om niet te hoeven handhaven) bij de Raad van State. Er loopt een hoger beroep bij de Raad van State en de gemeente heeft een voorlopige voorziening gevraagd om in de tussentijd niet te hoeven handhaven.

Rechtbank Leeuwarden; 11 mei 2010

LJN: BM3969, Rechtbank Leeuwarden , AWB 09/2324

GEMEENTE WYMBRITSERADIEL

Ook in de gemeente Wymbritseradiel heeft de gemeente een gedoogbeleid ontwikkeld onder het mom van sociale cohesie en jeugdcultuur....Sluiten van keten gaat tot overlast leiden. Gemeente heeft zelfs betoogd dat de Handleiding ketenbeleid ruimte tot hun gedoogbeleid zou geven. Heeft de rechtbank korte metten mee gemaakt.

Gemeenschappelijk in al deze gevallen is dat ondanks de duidelijke uitspraken en de lijn in de jurisprudentie geen van deze gemeenten tot daadwerkelijke handhavingacties is overgegaan. De meeste 'verstoppen' zich in de procedures.

Recente cijfers naleving 16-jaarsgrens door supermarkten

December 2009: Landelijke proef Universiteit van Twente met mystery-shoppers van 15 jaar. Vraag: krijgen ze alcoholhoudende drank mee?

Resultaat: 25% naleving.

Januari 2010: Proef Universiteit van Twente in Zuid-Holland Zuid met mystery-shoppers van 15 jaar.

Vraag: krijgen ze alcoholhoudende drank mee?

Resultaat: 43% naleving.

December 2009: Observatie-onderzoek Voedsel en Waren Autoriteit. Vraag: worden jongeren gevraagd om een ID-bewijs?

Resultaat: 74% naleving.

Directeurenoverleg Alcohol
d.d. 9 november (Clio-zaal, B401)

AGENDA

1. Opening, vaststelling agenda
2. Mededelingen
3. Verslag DOA 29 juni 2010
4. vervolg 'geen 16, geen druppel (toelichting Peter de Wolf)
5. Notitie KHN 'gemeente putten en andere jurisprudentie' (bijlage)
6. Notitie Trimbos over positief uitgaan (wordt door dhr. Walburg nagestuurd)
7. Rondvraag / sluiting